

Fundacja na rzecz Nauki Polskiej

ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE NA LATA 2008-2012

SKRÓT

Poniższy tekst stanowi skrót dokumentu „*Założenia programowe Fundacji na rzecz Nauki Polskiej - II półrocze 2008 - I półrocze 2012*”. Zarząd Fundacji podsumowuje w nim realizację strategii przyjętej na lata 2005-2008, a przede wszystkim - przedstawia i definiuje najważniejsze cele, określa zadania oraz analizuje najistotniejsze wyzwania przyszłego funkcjonowania Fundacji - z uwzględnieniem uwarunkowań i przemian, jakim podlega obecnie sektor nauki w Polsce. Pełna wersja dokumentu, zatwierdzona przez Radę Fundacji w październiku 2008 r., stanowi punkt odniesienia wyznaczający strategię działalności FNP w najbliższych latach.

Realizacja założeń programowych 2005-2008

Założenia programowe na lata 2005 – 2008 określały cztery kluczowe wyzwania stojące przed Fundacją:

1. Ponowne określenie miejsca i roli Fundacji wobec nauki w Polsce

Wyznaczając strategię na lata 2005-2008, Fundacja dostrzegła potrzebę wykroczenia poza rolę instytucji finansującej naukę i dążenia do podejmowania działań wpływających na kształt i rozwój systemu nauki w Polsce. W przekształcającym się w ostatnich latach systemie nauki Fundacji udało się wypracować status organizacji wskazującej istotne w jej przekonaniu kierunki zmian sposobów finansowania nauki oraz obszary szczególnie zasługujące na wsparcie.

Do zadań, jakie postawiła przed sobą Fundacja należało pobudzanie międzynarodowej współpracy naukowej służącej zwiększeniu obecności polskich naukowców w światowym obiegu naukowym, zwiększanie mobilności polskich naukowców, ułatwianie osiągania samodzielności naukowej oraz wspieranie innowacyjności. Odpowiadając m.in. na to wyzwanie, FNP włączyła do swojej oferty programowej trzy nowe programy: POWROTY/HOMING, FOCUS i INNOWATOR. Programy te, mające na celu m.in. wspieranie współpracy międzynarodowej, i oparte w swoich założeniach na aktywności naukowców polskich i zagranicznych, na nowo definiowały miejsce Fundacji w systemie finansowania nauki. Podobne cele przyświecały Fundacji również przy tworzeniu opisanych w następnym paragrafie programów MPD, TEAM, VENTURES i WELCOME.

2. Odniesienie się Fundacji do członkostwa Polski w Unii Europejskiej

Nowy kontekst działalności Fundacji wyznaczyło członkostwo Polski w Unii Europejskiej. W latach 2005-2008 Fundacja znacznie zintensyfikowała współpracę międzynarodową (realizacja programów wspólnie z instytucjami zagranicznymi, zawieranie porozumień z najbardziej liczącymi się ośrodkami badawczymi na świecie w celu umożliwiania polskim naukowcom współpracy z nimi, poszukiwanie synergii w prowadzonych już działaniach i projektach dzięki współpracy z zagranicznymi partnerami).

Najważniejszym wyzwaniem podjętym przez Fundację, związanym z członkostwem Polski w UE, jest realizacja czterech przygotowanych przez Fundację w ramach Działania 1.2 *Wzmocnienie potencjału kadrowego nauki* Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka 2007-2013 programów. Fundacja, zostając beneficjentem projektów kluczowych PO IG, otrzyma w latach 2008-2015 na realizację nowych programów (Międzynarodowe Projekty

Doktoranckie, TEAM, VENTURES i WELCOME) 70 mln euro. Oznacza to możliwość blisko trzykrotnego zwiększenia corocznych wydatków programowych Fundacji, finansowanych dotąd w przeważającej mierze z własnych środków.

Decyzja o realizacji przez Fundację programów finansowanych z funduszy strukturalnych UE wyniknęła z przekonania, że jest to szansa na skuteczne i efektywne wykorzystanie środków unijnych przeznaczonych na rozwój nauki i badań w Polsce. Przekonanie to oparte jest na kilkunastoletnim doświadczeniu FNP w dziedzinie sprawnego i opartego na wysokich standardach finansowego wspierania nauki.

3. Usprawnienia systemu recenzenckiego

W latach 2005 – 2008 system recenzencki stosowany w procedurach konkursowych FNP podlegał dużym zmianom. Od 2005 do 2007 roku Fundacja potroiła grono naukowców recenzujących wnioski w poszczególnych programach, coraz częściej korzysta także z opinii recenzentów zagranicznych. Wprowadzone zostały wewnętrzne regulacje określające sposób postępowania w przypadku potencjalnych konfliktów interesu przy wyborze recenzentów oraz w procesie oceny wniosków, a także klauzule poufności dla recenzentów. Zmienione i rozbudowane zostały instrukcje dla recenzentów, w coraz szerszym zakresie stosowane są recenzje on-line, pozwalające na skrócenie procedury oceny wniosków w konkursach Fundacji. Procedury te są stale monitorowane i będą dalej udoskonalane.

4. Konsekwencje uzyskania przez Fundację statusu organizacji pożytku publicznego

FNP posiada status OPP od 2005 roku. Uprawnia on organizację m.in. do pozyskiwania środków z darowizn 1% podatku dochodowego od osób fizycznych. Fundusze uzyskane z darowizn 1% Fundacja przeznacza w całości na zwiększenie wysokości stypendiów w programie POWROTY/HOMING (subsytia dla młodych uczonych powracających z zagranicy do pracy w kraju).

W latach 2005 – 2007 organy administracji państwowej kilkakrotnie podejmowały próby zmiany ustawy o fundacjach oraz ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie. Propozycje wielu zmian były niekorzystne dla trzeciego sektora i zmierzały do ograniczenia jego niezależności. Fundacja uczestniczyła w związku z tym w konsultacjach w gremiach skupiających organizacje pozarządowe i opiniowała kolejne wersje nowych projektów ustaw. Ostatecznie do wprowadzenia w życie proponowanych zmian nie doszło, ale w latach 2008 – 2009 należy spodziewać się kolejnych propozycji, być może zmierzających również do stworzenia całkowicie nowej ustawy dotyczącej zasad współpracy organizacji pozarządowych z administracją publiczną.

O CHARAKTERZE, MISJI I CELACH DZIAŁANIA FUNDACJI

Od początku swego istnienia Fundacja była w polskim systemie nauki instytucją unikatową. Jako pozarządowa organizacja *non-profit* powołana dla misji wspierania nauki w Polsce realizowała i realizuje inne niż instytucje budżetowe cele. Pozostaje jednocześnie największym pozabudżetowym źródłem finansowania nauki w naszym kraju.

Fundacja nie finansuje zatem działalności statutowej instytucji naukowych, ale wspiera bezpośrednio ludzi nauki. Nie przyznaje środków na projekty badawcze, ale nagradza i wyróżnia najlepszych badaczy, zgodnie ze swoją dewizą, sformułowaną przez Radę FNP w pierwszych latach istnienia Fundacji: „*wspierać tylko najlepszych, aby mogli stać się jeszcze lepsi*”. W przyszłości Fundacja zamierza kontynuować ten kierunek działań.

Wydaje się, że obecnie, kiedy nie istnieje realne zagrożenie dla samodzielności i bytu Fundacji, powinna się ona skoncentrować na działaniach, które zapewnią utrzymanie jej prestiżu i wyjątkowego charakteru na tle innych instytucji i organizacji działających w obszarze nauki. Tak sformułowana wizja odzwierciedla dążenie Fundacji do pozostania wyjątkową, niezależną organizacją pozarządową działającą w oparciu o sprawdzone wzorce stosowane w podobnych organizacjach za granicą.

Zasięg działania Fundacji pozostaje ograniczony ze względu na jej możliwości finansowe. Pozostając największą organizacją pozarządową wspierającą naukę w Polsce, FNP jest jednak wciąż zbyt małą organizacją, aby móc finansować duże projekty badawcze. Swoją rolę widzi

więc raczej we wspieraniu badaczy w kwestiach najbardziej newralgicznych dla powodzenia ich badań (budowanie zespołu, wydawanie publikacji, start młodych uczonych, wyposażanie laboratoriów w nowoczesny sprzęt, wyjazdy zagraniczne). W ten sposób, mimo relatywnie niewielkich środków, Fundacja może osiągać rezultaty na skalę znacznie większą niż jej procentowy udział w finansowaniu nauki.

Niezależnie od wysokości wsparcia, jakiego Fundacja będzie mogła udzielać naukowcom w kolejnych latach, istotne jest, aby pozostała ona wierna zasadom, którymi kierowała się do tej pory: konkurencyjności, elitarności wyboru opartego na doskonałości naukowej, przy jednoczesnym zachowaniu równych szans na udział w konkursach Fundacji, równego traktowania wszystkich dyscyplin naukowych, transparentności, zachowania stałego i żywego kontaktu ze środowiskiem naukowym, promowania szybkich dróg awansu naukowego, wspierania uczonych na różnych etapach ich kariery zawodowej, otwarcia na współpracę międzynarodową oraz szerokiego traktowania definicji „nauki polskiej” - nie jedynie jako nauki prowadzonej w Polsce lub przez Polaków, lecz jako nauki służącej rozwojowi cywilizacyjnemu Polski.

WYZWANIA W LATACH 2008-2012

1. Miejsce Fundacji w zmieniającym się otoczeniu

Planowana na lata 2009 – 2013 reforma systemu nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce, utworzenie Narodowego Centrum Nauki, wzmocnienie instytucjonalne i finansowe Narodowego Centrum Badań i Rozwoju, zmiana systemu finansowania nauki oraz rekonstrukcja modelu kariery naukowej z pewnością stworzą nowe warunki dla wszystkich podmiotów tworzących sektor nauki w Polsce.

Zmiany czekające system zarządzania nauką, niezależnie od ich efektów końcowych, niewątpliwie doprowadzą do zmniejszenia roli Fundacji – i jako dostarczycielki funduszy, i jako swoistego punktu odniesienia jeśli chodzi o model przyznawania środków oparty na systemie *peer review*, w którym podstawowym kryterium oceny jest jakość naukowa. Pojawienie się konkurencji w obszarze, jaki dotąd nie był przedmiotem zainteresowania innych instytucji działających na rzecz nauki, powinna być postrzegana przede wszystkim jako szansa, zarówno dla samej Fundacji, jak i obszaru jej działalności. Nadchodzące zmiany, jeżeli pójdą w kierunku zachodnioeuropejskiego modelu finansowania badań, pozwolą Fundacji na poszukiwanie nisz niezagospodarowanych przez inne instytucje finansujące naukę. Jednocześnie Fundacja będzie mogła zawęzić ofertę programową do tych obszarów, które ona sama uważa za priorytetowe i zrezygnować z dotychczasowej strategii rozszerzania oferty wynikającej często jedynie z braku innych źródeł finansowania dla różnych, ważnych aspektów działalności naukowej.

Elastyczność oferty programowej wiąże się z wieloma pozytywnymi aspektami, takimi jak poszukiwanie nowych obszarów wsparcia istotnych dla środowiska naukowego czy stała interakcja z nim. Zbyt szeroka i rozproszona oferta programowa stanowi jednak problem zarówno organizacyjny, jak i komunikacyjny. Co najważniejsze jednak, przeszkadza niekiedy w koherentnym działaniu Fundacji. Podstawowym problemem przy takim modelu jest konieczność przyjęcia różnych kryteriów oceny wniosków w różnych programach. Po okresie zwiększania liczby programów, powinien zatem nadejść czas na ich łączenie, pogłębianie i modyfikowanie, w celu podkreślenia ich unikatowości.

Fundacja powinna w okresie do 2012 roku rozważyć, w jaki sposób zachować swoją dotychczasową reaktywność i elastyczność. Być może sposobem na to byłoby tworzenie *ad-hoc* rocznych lub dwuletnich programów w obszarach, które, ze względu na niepewność rezultatów, ryzyko porażki czy nierozpoznanie, nie będą atrakcyjne dla innych instytucji finansujących badania.

Fundacja widzi także potrzebę angażowania się w większym stopniu w dyskusję na temat zmian w systemie nauki, chcąc występować w roli ośrodka dostarczającego merytorycznych argumentów do tej dyskusji – w oparciu o analizy dotyczące szczegółowych zagadnień. Zadaniem Fundacji powinno być wskazywanie rozwiązań służących decentralizacji,

zwiększaniu konkurencyjności i otwartości polskiej nauki. Fundacja, chcąc zachować swój charakter punktu odniesienia dla naukowców, ale także urzędników administracji państwowej zajmujących się systemem nauki w Polsce, musi podjąć wysiłek stałego uczestnictwa w debacie publicznej o problemach nauki i sposobach ich przezwyciężania.

2. Polityka programowa

Przed Fundacją stoi zadanie przeprowadzenia zmian w strukturze programowej. W roku 2008 Fundacja realizowała 22 programy, kierowane do praktycznie wszystkich grup naukowców (niektóre spośród nich do grup bardzo wąskich). Taka struktura programowa powoduje, że oddziaływanie Fundacji jest rozproszone, a duża liczba programów przekłada się na stosunkowo niskie kwoty środków, jakie mogą zostać przekazane do dyspozycji beneficjentów. W latach 2009 – 2012 Fundacja planuje ograniczanie liczby realizowanych programów, przy jednoczesnym rozbudowywaniu oferty i struktury oraz podwyższeniu budżetów tych z nich, które realizują priorytetowe potrzeby naukowców, Struktura programowa Fundacji w 2012 roku powinna umożliwiać skuteczne wspieranie naukowców w kluczowych momentach ich kariery naukowej – na etapie przygotowywania doktoratu i zaraz po jego uzyskaniu, na etapie stażu podoktorskiego i w okresie tworzenia oraz stabilizacji własnego zespołu badawczego.

Kształt struktury programowej w najbliższych latach jest ściśle związany z rozpoczęciem przez FNP realizacji programów finansowanych z funduszy strukturalnych. Ich budżet pozwala na trzykrotne zwiększenie poziomu wydatków na działalność programową w skali roku. Zakres ich działania (zwiększanie atrakcyjności podejmowania kariery naukowej w Polsce, wspieranie młodego pokolenia uczonych oraz pobudzanie współpracy międzynarodowej polskich jednostek naukowych) jest nowym, niezmiernie istotnym i potężnym narzędziem służącym realizacji już wcześniej zdefiniowanych i realizowanych zadań Fundacji: promocji młodych naukowców, wspieraniu współpracy międzynarodowej, „otwieraniu” nauki polskiej na świat, wspomaganie najlepszych uczonych oraz transferowi wiedzy i doświadczeń pomiędzy nauką a gospodarką.

Ze względu na bardzo szeroki zakres czterech nowych programów Fundacja nie planuje uruchamiania w ciągu najbliższych kilku lat kolejnych programów o porównywalnej skali, tym bardziej, że wraz z nimi „portfolio” programowe Fundacji umożliwi zaproponowanie wsparcia każdej grupie wiekowej uczonych, na każdym etapie kariery naukowej i reprezentujących wszystkie dyscypliny nauki.

Realizacja programów finansowanych ze środków strukturalnych stanowi jednocześnie najpoważniejsze wyzwanie dla Fundacji w najbliższym czasie, zarówno ze względu na ich skalę, jak też konieczność bliskiej współpracy z administracją centralną (dostosowanie się do procedur administracyjnych, większa restrykcyjność wobec beneficjentów, konieczność przystosowania procedur FNP do wymogów narzucanych przez instytucje centralne).

- Ewaluacja programów

Dążąc do wypracowania najwyższej jakości we wszystkich swoich działaniach, a także wzorując się na dobrych praktykach stosowanych przez instytucje grantodawcze na świecie, Fundacja rozpoczęła systematyczną ewaluację swojej działalności programowej. Staje się ona coraz ważniejszym narzędziem służącym kształtowaniu polityki programowej FNP. Docelowo ma obejmować wszystkie programy FNP i służy zdobyciu nowej wiedzy o ich celowości, jakości i efektach, a także sformułowaniu rekomendacji pozwalających na udoskonalanie oferty FNP. Dzięki ewaluacji możliwa będzie obiektywna i merytoryczna ocena programów Fundacji i ich znaczenia dla rozwoju nauki w Polsce; pozwoli ona także wykluczać powielanie istniejących już mechanizmów wspierania nauki.

3. Informatyzacja procedury konkursowej

Fundacja dąży do stworzenia kompleksowego systemu informatycznego umożliwiającego przeprowadzenie każdego etapu procedury konkursowej w każdym z programów drogą elektroniczną. Zarówno składanie wniosków, ich ocena, jak i dalsza procedura, aż do momentu podpisania umów pomiędzy beneficjentem i Fundacją, docelowo mają odbywać się z

wykorzystaniem interfejsu www zintegrowanego z bazą danych FNP. Wymaga to podjęcia lub kontynuacji prowadzonych już w tym zakresie działań, takich jak:

- stworzenie formularzy zgłoszeniowych *on-line* dla wszystkich programów Fundacji;
- stworzenie interfejsu pomiędzy stroną internetową a bazą danych Fundacji, umożliwiającego sprawną administrację dokumentów stosowanych przy obsłudze programów;
- stopniowe rozszerzanie bazy o nowe moduły, umożliwiające elektroniczne zarządzanie obiegiem wszystkich dokumentów.

4. Działania na rzecz etyki w nauce

Przestrzeganie najwyższych standardów działania Fundacja uznaje za podstawę budowania zaufania społecznego do swojej działalności. Utrwalaniu tych standardów służy uchwalony w 2006 r. kodeks etyczny FNP obowiązujący jej pracowników i odnoszący się do kwestii mogących pojawiać się w praktyce funkcjonowania Fundacji, m.in.: obiektywizmu, unikania konfliktów interesów, poufności wobec otrzymywanych w toku oceny wniosków informacji i opinii oraz jawności organizacyjnej.

Jednocześnie Fundacja angażuje się w działania zmierzające do rozpowszechniania zasad dobrej praktyki w nauce oraz tworzenia w środowisku klimatu nietolerowania przypadków nierzetelności naukowej. Działaniem, jakie podjęła Fundacja w tym zakresie, jest wprowadzenie w 2008 r. kodeksu etycznego laureatów i beneficjentów FNP. Określa on najważniejsze zasady obowiązujące osoby korzystające ze wsparcia Fundacji i dotyczy kwestii rzetelności naukowej, efektywnego i przejrzystego zarządzania finansami oraz przestrzegania norm etycznych i zawodowych.

Następnym etapem aktywności w tym zakresie są prace nad sformułowaniem jednolitych zasad oceny wniosków przez Fundację. Chodzi o to, by niezależnie od specyfiki poszczególnych programów podstawowe zasady oceny wniosku były klarowne i transparentne dla środowiska naukowego oraz zgodne z najlepszymi standardami w tej dziedzinie.